

Celou práci uzavírá kapitola nazvaná „Úloha tradiční umělecké kultury v 10.–13. století a polské obyčejce.“ Je téměř celá věnována obyčejům, které – podle písemných pramenů – měly být charakteristické pro Polsko. Autor se zde zmiňuje o etických zásadách tohoto období, o rodných obyčejích (o obřadech při narození dítěte, při svatbě a při postřiznách). A. Abramowicz na závěr definuje čtyři fáze, kterými podle jeho názoru polské umění prošlo. V prvním stadiu proběhl proces diferenciac, při kterém se ze slovanské kultury vyčlenily prvky, charakterizující polské lidové umění. Druhé a třetí stadium vývoje umění bylo pod silným vlivem nastupujícího a rozvíjejícího se křesťanství, které se mísilo s domácí lidovou kulturou. Teprve během čtvrtého procesu došlo k rozlišení oficiálního, feudálního umění proti tradičnímu – lidovému.

Studie A. Abramowicze spíše rekapituluje všechny problémy a nejasnosti, které je nyní třeba pro poznání slovanské materiální kultury vyřešit. To je také její přínos nejen pro polskou, ale pro celou slovanskou archeologii.

J. Vignatiová

H. J. Diesner, Griechische Tyrannis und griechische Tyrannen. Vyšlo jako 2. sv. sbírky *Lebendiges Altertum* v Akademie-Verlag Berlin 1960, stran 54.

Německý fašismus se v oblasti ideologické obrátil v nesprávných názorech na historický vývoj lidské společnosti, a to i u období tak časově vzdáleného, jako jsou řecké dějiny. Při výkladu o vzniku a průběhu řecké tyrannidy se projevoval vypjatý nacionalismus, byla zdůrazňována úloha silného jedince, který byl považován za rozhodujícího činitele v hospodářském a společenském procesu, byla podceňována anebo vůbec popírána úloha širokých mas, nemluvílo se o hospodářských příčinách a z průhledných důvodů byl zastírán třídní charakter řecké společnosti. Tyto falešné a nevědecké názory, které přecházely z děl odborníků do vysokoškolských příruček a do učebnic a které si z universit odnášeli budoucí učitelé, byly v soulase se smýšlením politických činitelů, zejména pokud se týče nazírání na úlohu silného jedince.

A tak Diesnerova knížka dobře hovoří potřebě poskytnout populární formou poučení o vzniku a průběhu řecké tyrannidy na podkladě vědeckého zkoumání, jež pozoruje a posuzuje tento jev v celkové souvislosti hospodářského a společenského vývoje. Diesner především rozlišuje mezi tyrannidou ranou a pozdní. Raná tyrannida vzniká v souvislosti se zstručujícím se třídním bojem, jenž byl podmíněn prudkým rozvojem otrokářských výrobních vztahů v Řecku VIII. až VI. st. př. n. l. Tato změna má v celkové vývojové linii růstu a upevňování městského státu v archaickém období revoluční charakter a navenek se nejnápadněji projevuje v mohutném rozmachu řecké kolonizace. Rodové šlechtě, která opírajíc se hospodářsky o rozsáhlý pozemkový majetek zbavila krále jeho moci a stala se jedinou politickou mocí v řecké polis, vyvstává nový nepřítel v třídě zadlužených drobných rolníků a nemajetných občanů. Pro vznik tyrannidy měli často rozhodující význam tíživosti, schopní příslušníci aristokracie, kteří demagogickým postupem získávali na svou stranu a organizovali utlačované a vykořisťované masy k boji proti vládnoucí třídě. K samovládě se připravovali „legální cestou“: budoucí tyran se uplatňoval v politice a významal ve válce. K uchopení moci došlo státním převratem. Vítězný tyran především zlomil moc rodové šlechtě, masám zajistil zlepšení jejich postavení přiděly půdy, půjčkami, hospodářskými výhodami, zintenzivněním obchodu a řemesel a poskytováním pracovních příležitostí na stavbě velkolepých užitkových a kultovních budov. Ve vnitřní politice ponechával tyran dosavadní úřady a fikci „svobody“. Jako průvodní zjev tyrannidy se objevují silná tyranova osobní stráž, opevněné sídlo vybavené s nezvyklým přepychem, hostící básníky a umělce, kteří svými díly oslavovali tyrana, a organizace tajné policejní služby. Tyrannida neměla dlouhého trvání; zpravidla byla odstraněna již v druhé, výjimečně v třetí generaci útokem opozičních sil, které vývojově uzrály, aby převzaly vládu ve státě. Tyrannis je tedy třeba chápat jako nutnou vývojovou etapu od aristokracie k demokracii.

Po této obecné charakteristice ukazuje autor, jak jednotlivé tyrannidy mají své specifické zvláštnosti způsobené odchylnými podmínkami.

V Korintě se zmocnil vlády pomocí venkovského obyvatelstva iónského původu Kypselos. Jako tyran vládl mírně a prozíravě po 30 let, po něm v samovládě pokračoval sice nerušeně po 40 let jeho syn Periandros, ale ani nevidaný hospodářský rozkvět a pevné mezinárodní postavení Korinta nedovedly na trvalo potlačit třídní rozpory, takže nedlouho po Periandrově smrti byla tyrannida vystřídána opět oligarchií.

Na ostrově Samu tyran Polykrates pronásledoval své protivníky z řad šlechtických velko- statkářů velmi krutě. Podařilo se mu sice vybudovat na Samu silnou námořní velmoc a upevnit postavení spojenectvím s mocnými monarchy té doby, ale po dobu jeho 15leté vlády byla jeho vnitřní moc vážně ohrožována. Násilný zásah Persánů nejen učinil konec tyrannidě, nýbrž

načas i zastavil rostoucí vliv lidu, který už za tyrannidy byl schopný, aby dostal vládu do svých rukou.

V Athénách byly hospodářské a společenské poměry složitější. Solónovou reformou byly na jistou dobu vyrovnány třídní rozpory. Později se zájmy tříd majitelů velkých pozemků, drobných rolníků a řemeslníků spojovaly s geografickými zvláštnostmi rovinaté, hornaté a přímořské části Attiky. Cesta k tyrannidě byla obtížnější. Peisistratos se mohl natrvalo udržet při moci až po třetím pokusu o státní převrat. Moc šlechty zlomil, ale později zahájil vůči jejím příslušníkům, kteří zůstali v zemi, smířlivou politiku. Hospodářskými a politickými opatřeními posílil vliv lidu. Řemeslům a obchodu opatřil nové vnitřní a zahraniční trhy a získal opěrné body při Hellepontu a na thráckém pobřeží. Peněz získaných z obchodu a daní využil na stavební rozvoj města. Podařilo se mu do jisté míry usměrnit zájmy tříd, ale za jeho synů se třídní rozpory opět tak přiostrfily, že tyrannida byla svržena a vystřídána Kleisthenovou demokratickou ústavou.

Zcela jiný charakter měla tyrannis na Sicílii. V západních řeckých koloniích se vyvíjela třídní společnost zvláště bouřlivě. Třídní boj byl zde veden často i vojenskými prostředky. Není proto divu, že tyraní se opírají o žoldnéřské vojsko a titulem stratégos autokratór — velitel s neomezenou plnou mocí — zastírají usurpaci. Za hlavní příčinu tyrannidy je možno považovat ostré třídní rozpory. Tyraní zastávali zároveň úlohu obránců Stelie proti kartáginskému nebezpečí. Sicílské tyrannidy vykazují silné protidemokratické tendence neštítící se krutého útlaku ani zotročování svobodného obyvatelstva.

Autorovi se podařilo zřetelnými tahy nakreslit jasný obraz antické tyrannidy v její bohaté rozmanitosti. K jeho úplnosti však schází výrazný rys kulturního rozkvětu provázející většinu tyrannid. Ale i tak splní tato populární knížka dobře své poslání šířit znalosti historického vývoje lidské společnosti.

Antonín Hartmann

Raul Miguel Rosado Fernandes, O tema das Graças na poesia clássica. Str. 415, tab. VIII Lisboa 1962 — Paris 1962 Les Belles Lettres.

Disertační práce, pojednávající o Charitkách (Graciích) v klasických literaturách, vznikla na lisabonské universitě pod vedením portugalského odborníka, prof. Rebelo Gonçalvesa. Autor zde snesl všechny zprávy, týkající se Charitek, rozebral jejich původ, ohlas v antické literatuře a umění. Posléze se zabývá i některými jevy gramatickými, jako morfologickými, stylistickými a fraseologickými.

Ve své práci postupuje historicky. Sleduje na kultu Charitek ohlasy matriarchátu a právem v něm vidí pozůstatky minojských představ. Ukazuje dále na spojení představy dárykyně úrodnosti s představami chthonickými, což vidíme např. ze spojení Charitek s Demetřiným kultem v Eleusině, s Hekatou, s Nemesí aj. Svůj prvotní ráz ztratily Charitky tehdy, když se jejich kult setkal s ide představami, přišedšími z Balkánu, neboť se změnily v druhořadá božstva, sloužící olympským bohům. Jejich název srovnává pak autor se vznikem jména Eumenid.

Hlavní své výklady zasvětil autor rozšíření kultu a literárním i uměleckým zpracováním, a to i v římské době do 6. stol. n. l. V nich podal výklad toho, kterak se Charitky staly postupně bohyněmi krásy. V rozhorech jednotlivých míst přinesl autor mnoho cenných postřehů, jako např. to, že u Aristofana jsou Ch. spojeny s představou míru (str. 241). Pro tyto své přednosti zaslouží si kniha plně pozornosti.

Radislav Hošek

A. B. Ranovič, O prvotním křesťanství. Z ruského originálu *O rannem christianstve*, vydaného v Moskvě 1959, přeložil B. Koutník. Vydalo Nakladatelství politické literatury v Praze 1963, stran 510.

V české literatuře máme již nejednu publikaci, která rozebírá marxistickou metodou otázku, jak vzniklo křesťanství, ale teprve nyní se dostává českému čtenáři uspokojivé odpovědi i na otázku, jak se křesťanství v prvních třech stoletích n. l. vyvíjelo. Tuto odpověď podává z přeložené publikace vybraných Ranovičových spisů nejlépe *Nástin dějin rané křesťanské církve* (str. 191 — 449), neboť osvětluje přesvědčivě a znale především tu vývojovou etapu v církevních dějinách, v níž se postupně formovala tzv. církev obecná. Ranovič zasazuje rané církevní dějiny organicky do dějin císařského Říma, rozebírá zevrubně hospodářské a ještě zevrubněji sociální poměry té doby, a tak ukazuje zdroje a síly, které pudily tehdejší utiskovaný lid, svobodný i otroky, ke křesťanské víře. Přesvědčivý je i ten úsek Ranovičovy práce, který líčí církev v jejím